

Mr. Stjepan IVANKOVIĆ

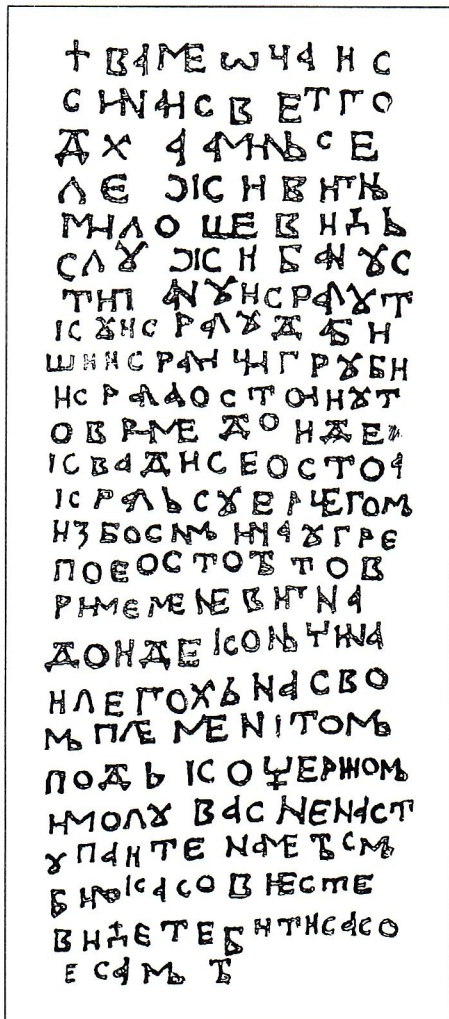
PORIJEKLO KOČERINSKOG PUČANSTVA

Prilog proučavanju etničke prošlosti stanovništva zapadne Hercegovine

Kočerin je jedino mjesto na području današnje širokobriješke općine, čije je ime spomenuto u srednjem vijeku i to dva puta. Prvi put 1410./11. na Vignjevoj nadgrobnoj ploči (Sl. 1 i 2) i drugi put 1452. god. u pismu dubrovačkog poklisara, koje je on pisao svom knezu kod Kočerina, *a confini de Cocharin*. Ova dva podatka su dovoljan dokaz da je Kočerin bio značajno mjesto u srednjovjekovnoj bosanskoj državi, odnosno Humu, Hercegovini. Viganj Milošević i ostali nekadašnji stanovnici Kočerina zaslužuju da nešto više kažemo o njima i njihovom porijeklu.

O najpoznatijem i prvom spomenutom Kočerinjanu Vignju Miloševiću znamo da je bio plemić i da je umro na svom plemićkom imanju pod Kočerinom. Također, znamo da je služio petorici bosanskih banova i kraljeva, što opet kaže da je redovito išao i na vojne i ratove, jer je to bila njegova obveza kao plemića. Njegovi banovi i kraljevi vodili su često ratove protiv neposlušnih velikaša, ali i protiv stranih napadača kao što su Ugri. Sve je te ratove preživio i mirno umro u svojoj kući. Proučavanjem njegovih kostiju utvrđeno je da je živio oko 65 godina.¹ Životni vijek i ne toliko dug koliko sadržajan. Drugih podataka o njemu nemamo. Možemo samo nagađati što je bilo s njegovim potomcima ako ih je imao. Da li su izginuli u borbi s turskim osvajačem ili su pobjegli u krajeve i zemlje koje su bile slobodne od Turaka. U kasnijim dokumentima na području Kočerina ne susrećemo prezime Milošević.

¹ Živko Mikić: "Antropološka zapažanja o skeletu Vignja Miloševića", Akademija nauka i umjetnosti BiH, *Godišnjak*, knjiga XXIV., Centar za balkanološka ispitivanja, knjiga 22., Sarajevo 1986.

“† Va ime oca i sina svet(a)go d(u)ha. Amin’! Se (ovdje) leži Vig(a)n’ Milošević’. Služi banu Stipanu i kralu T(vr’t)ku, i kralu Dabiši, i kralici Grubi, i kralu Ostoju. I u to vrime doide, i svadi se Ostoja kral’ s Hercegom’ i z Bosn(o)m’ i na Ugre poe (pode) Ostoja. To vrime mene Vigna doide kon’čina i legoh’ na svom’ plemenitom’ pod’ Kočerinom’. I molu vas’, ne nastupaite na me! Ja s(a)m’ bil’ kako vi (j)este, vi ćete biti kako (j)esam ja.”

*Latinični prijepis epitafa
Vignja Miloševića.*

Sl. 1. Nadgrobna ploča Vignja Miloševića.

U već spomenutom turskom defteru iz 1468./69. god. Kočerin se spominje kao pusto mjesto. Prema ovom podatku može se zaključiti da su eventualni Vignjevi potomci pobjegli ispred Turaka ili su izginuli u borbi s njima. I jedna i druga tvrdnja ima realne pretpostavke. Povijesni izvori kažu da je jedan broj bosanskih i hercegovačkih plemića izginuo u borbama protiv Turaka u vrijeme njihovog zauzeća Bosne i Hercegovine. Također nam ti izvori kažu da je u to vrijeme veći broj velikaša pobjegao ispred turskog osvajača, najviše na područje današnje Republika Hrvatske.

Jesu li među njima bili kočerinski plemići Miloševići, njihovog imena, zasad, nema u dostupnim dokumentima iz tog vremena.

U turskim defterima druge polovice 15. i u 16. st. stanovnici Kočerina, kako je već rečeno, poimenično su nabrojani tri puta. Već smo istakli da Turci nisu u svojim popisima navodili prezimena, već ime i ime oca, što onemogućava da utvrdimo koji su rodovi tada naseljavali Kočerin. U sva tri popisa imena navedenih Kočerinjana imena su narodna, što znači da su i vlaški rodovi u to vrijeme bili hrvatizirani. Vrsta poreza koji su plaćali samo Vlasi upućuje nas na zaključak da su rodovi vlaškog podrijetla bili poprilično brojni.

Kočerinska prezimena možemo pratiti od biskupskih popisa u 18. st. Od 12 prezimena koja su navedena u popisu biskupa Dragičevića 1743. god. u Kočerinu ih ima danas samo 3: Banožić, Ćuk i Udovičić. Od 10 koja su popisana u izvještaju biskupa Marijana Bogdanovića iz 1768. god. u Kočerinu sada žive: Sesari, Udovičići, Sabljici, Ćuci i Banožići. Sva ostala prezimena, koja danas nose Kočerinjani, došla su kasnije, uglavnom potkraj 18. i početkom 19. st.

Danas u Kočerinu, njegovim zaseocima i Gornjim Mamićima žive: Bazine, Ćuci, Galići, Grubišići, Ivankovići, Kraljevići, Kvesići, Mabići, Martinovići, Marušići, Mikulići, Sabljici, Sesari, Sutoni, Udovičići, Gašpari, Kolobarići, Kožuli i Vukoje.

Sl. 2. Stećak, najvjerojatnije, žene Vignja Miloševića iz 1410./II. god.

Tko su današnji Kočerinjani?

Tko su zapravo i odakle su došli današnji Kočerinjani? Imali li u njima vlaške i bunjevačke krvi?

Tko su Vlasi i na što mislimo pod tim imenom? U historiografiji o Vlasima poprilično se pisalo, ali još uvijek o tome problemu povijesna znanost nije rekla zadnju riječ.² Vlasi ili kako ih u Dalmaciji često nazivaju Morlaci djelomično su romanizirani Iliri. Rimljani, kad su konačno početkom 1. st., u vrijeme prvog rimskog cara Augusta, pokorili ilirska plemena, koja su živjela na ovim prostorima, počeli su njihovu romanizaciju. Na današnjem kočerinjskom području u predrimsko i rimsko doba živjelo je najratobornije i najhrabrije ilirsko pleme Dalmati ili Delmati. Središte im je bilo u utvrđenom gradu Delminiju, koji se nalazio na planini Libu iznad sela Kongore i Borčana na Duvanjskom polju. Rimljani su imali grdnih muka dok su ih pokorili i zatim razorili njihov Delminij. O moći Dalmata govore ostaci 36 njihovih gradina i utvrda sačuvanih na visovima oko Duvanjskog polja. Na vrhuncu moći vlast im se prostirala od rijeke Krke do rijeke Neretve. Dalmati su bili i najbrojnije ilirsko pleme. Imali su 342 dekurije, odnosno bratstva.³

Osim Dalmata današnju jugozapadnu Hercegovinu naseljavala su još dva ilirska plemena, Ardijejci i Daorsi. Ardijejci su naseljavali teritorij na desnoj obali donjeg toka rijeke Neretve sa središtem oko današnjeg Ljubuškog.

Daorsi su, uglavnom, obitavali na terenu današnjih općina: Stolac, Ravno i Neum te dijelovima općina Čapljina i Čitluk. Njihovo glavno naselje bio je grad Daors u Ošanićima iznad Stoca, gdje su u 2. st. pr. Kr. kovali svoj novac. Oni su od rijetkih ilirskih plemena koji su helenizirani, pa su rimsku vlast primili mirno, što im ratoborni i slobodnojublji Dalmati nisu nikad oprostili. Pretpostavlja se da su upravo oni razorili i spalili njihov grad Daors. Jedan od uzroka ratova koje su Rimljani vodili protiv Dalmata bio je i taj što su oni napadali rimske saveznike

² Marko Vego: *Naselja Bosanske srednjovjekovne države*, Sarajevo 1957. i *Bekija kroz vjekove*, Sarajevo 1964.

Krunoslav Draganović: "Naselja i migracije na Kupresu", u knjizi *Sa Kupreske visoravni*, Baško Polje - Zagreb 1994.

Marijo Petrić: "Etnička prošlost stanovništva na području Lištice", *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu, nova serija XXIV/XXV*, Sarajevo 1970.

Nedim Filipović: "Vlasi i uspostava timarskog sistema u Hercegovini", *Godišnjak ANU BiH br. 12*, Centar za balkanološka ispitivanja br. 10, Sarajevo 1974.

Simpozijum o srednjovjekovnom katunu, Sarajevo 1963.

³ Đuro Basler: "Leksikon Iliri", u knjizi *Kršćanska arheologija*, Mostar 1990.

Daorse. Granica između Dalmata i Daorsa najvjerojatnije je išla preko Gornjeg Brotnja i istočnog dijela širokobriješke općine.⁴

Rimljani su počeli svoje dugogodišnje borbe protiv ilirskih plemena na istočnoj obali Jadrana 229. god. pr. Kr. Borbe su trajale skoro dva i pol stoljeća, sve do 9. god. po. Kr.. Godinu dana kasnije Rimljani su podijelili dotadašnju svoju provinciju Zapadni Ilirik na Dalmaciju i Panoniju. Sjedište novostvorene pokrajine Dalmacije bilo je u gradu Saloni, današnjem Solinu. U rimskoj pokrajini Dalmaciji bila su objedinjena sva sjeverna ilirska plemena na čelu s Dalmatima po kojima je provincija i dobila ime. Pokorenim ilirskim plemenima, koja su ušla u sastav novostvorene provincije Dalmacije, Rimljani su ostavili lokalnu slobodu, neku vrstu plemenske samouprave. Ipak, za plemenskog pincepsa mogao je biti postavljen samo domaći čovjek koji je prihvatio romanizaciju. Tako je počela i romanizacija Dalmata i ostalih ilirskih plemena, koja nije išla ni brzo ni lako. S vremenom otpor je slabio i oni su se djelomično romanizirali, prihvaćajući rimsku kulturu, vjeru i latinski jezik. Ovakvo stanje bilo je sve do početka 7. st., do doseljavanja Slavena, odnosno Hrvata na ove prostore. Pred naletom Avara i Slavena, ovi ne sasvim romanizirani Iliri pobjegli su od gradova i putova, u brdska i nepristupačna mjesta. I kršćanstvo je do njih sporije dolazilo. I nije slučajno da se u ranom srednjem vijeku područje između Cetine i Neretve naziva Paganija. Ovo nas upućuje na zaključak da su kasnije primili kršćanstvo nego njihovi susjedi. Iako stanovnici kroatizirani, ipak su svoju kulturu i običaje dobrim dijelom sačuvali čitavo vrijeme srednjovjekovne hrvatske i bosanske države. To su Vlasi, koji posebno ističu turski izvori i kojima turske vlasti daju određene privilegije.

Dubrovački povijesni izvori Vlahe nazivaju Morlacima i Martolozima, Crnim Latinima: "U Hercegovini su dugo živjeli Rimljani koji su djelomično romanizirali domaće stanovnike Ilire. Kad su južni Slaveni došli u naše krajeve, potisnuli su Iliro-Romane u planinske krajeve i zadržali sebi plodna zemljišta u ravničarskim predjelima. Ponekad su Vlasi u ranom srednjem vijeku ostali u blizini svojih starih naselja, i to tamo gdje su kulturno i brojno bili jaki. Takav slučaj je u Hardomilju kod Ljubuškog i u Vojnićima kod Vitine.

Vlasi su se, pored stočarstva bavili trgovinom i kiridžijskim poslovima. Nisu zanemarivali domaću radinost: izrađivali su posude od gline i drveta, odjeću od sukna, lana i kože. Stupili su u trgovačke odnose s Dubrovnikom, Splitom, Trogirom, Kotorom i ostalim dalmatinskim

⁴ Marko Vego: *Historija Brotnja do 1878.*, Čitluk 1977.

gradovima. Stanovnici ovih gradova često uvezenu robu iz Hercegovine nazivaju vlaškom: vlaški sir, vlaška raša, vlaški pršut itd.”⁵

I danas na području Kočerina ima toponima koji upućuju na nekadašnju prisutnost Vlaha: Romino katunište u Ivankovića brdu, oranica Katunište u Kočerinu i Katunina u Ljubotićima. “Vlaškom elementu svakako pripadaju i nazivi kao: Stražinica ili Stražnica (šume i oranice na nekoliko mjesta u Kočerinu i u Ljubotićima) ili toponim istog značenja Varda (planina iznad Izbična), Podvarda (krš sa srednjovjekovnom nekropolom iznad Izbična), Vardica (pašnjak u Britvici), Zagvardom (šuma u Kočerinu) i slično.”⁶

Današnji Kožuli su potomci od vlašskog roda Kožul. Također, su vlaška bratstva Pribinići, Hardomilići, Vojinići i Bobani.

Pitanje slavizacije Vlaha historiografija nije do kraja riješila. Kad su Vlasi između Cetine i Neretve slavenizirani, odnosno kroatizirani, teško je precizno reći. U povelji bosanskog kralja Ostoje iz 1408. god. kojom je braći Radivojevićima dana u posjed sva zemlja između Neretve i Cetine, spominju se Vlasi.⁷

“Prije svega, karakteristično je da *feudalna oblast na koju pretendiraju Radivojevići* zauzima doslovno čitav kopneni dio nekadašnje zemlje Neretljana, uključujući kraj oko donjeg toka Neretva (sa župom Lukom) na jugoistoku i Poljica do Žrnovnice na sjeverozapadu. Osim ovog primorskog dijela, njihova oblast na sjeveru dopire do Duvanjskog polja i planinskih vijenaca Čvrstice, Ljubuše i Raduše, obuhvaćajući i znatne dijelove nekadašnje Humske zemlje. Zanimljivo je, dalje, da cijela ova 'oblast' i danas pokazuje izrazito jedinstvo, koje se očituje u jeziku, nošnji, religiji, tipu naselja, mentalitetu i dr. Da li se ta cjelina i jedinstvenost formirala u vremenu od kraja 13. do 15. st. kada ovim krajevima dominiraju Šubići, Nelepići i Bogavčići - Radivojevići, ili njezine korijene treba tražiti u mnogo dubljoj starini, u najstarijim granicama zemlje Neretljana?”⁸

Ove Vlahe povijesni izvori s početka 15. st. nazivaju Hrvatima. Drugim riječima oni su bili kroatizirani već krajem 14. st. U već spomenutim turskim defterima imena navedenih žitelja Kočerina i šireg područja jesu narodna. I ovaj nam podatak govori da su Vlasi na ovom području prije dolaska Turaka bili slavenizirani, iako ima i drugih mišljenja: “Za cetinske

⁵ Marko Vego: *Bekija kroz vijekove*, Sarajevo 1964.

⁶ Marijo Petrić: “Etnička prošlost stanovništva na području Lištice”, *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu, nova serija XXIV./XXV.*, Sarajevo 1970.

⁷ Vlaški rod Radivojevića djelovao je preko dva stoljeća na području između Neretve i Cetine, znači i u današnjoj zapadnoj Hercegovini.

⁸ Pavao Anđelić: *Studije o teritorijalnopoličkoj organizaciji srednjovjekovne Bosne*, str. 125, Sarajevo 1982.

Vlahe piše geograf Domenico Negri oko 1550. god. da govore *iskvarenim latinskim jezikom i da sami sebe zovu romanima*. Prema Jiričeku to je još bilo stanje dvojezičnosti u kojem je slavenski polagano potiskivao romanski jezik koji je konačno iščeznuo.”⁹

Sami pojam Vlah Krunoslav Draganović objašnjava: “Riječ *Vlasi* donosimo pod navodnicima, jer ona svoje prvotno značenje tokom vremena postepeno mijenja. U početku ona znači pripadnika posebne etničke skupine, naroda koji govori romanskim jezikom i potječe uglavnom od romaniziranih starih stanovnika Balkana; zatim znači stalež nomadskih pastira bez obzira na jezik koji govore; konačno, *Vlasi* su povlaštena kategorija turskih podanika s posebnim vojničkim obvezama.”¹⁰

Naprijed smo vidjeli da su Kočerinjani plaćali Turcima porez filuriju i odsjekom 1519. god., jer su imali vojničku obvezu u čuvanju tvrđave Vrgorac i Netujak, što znači da su pripadali u povlaštenu kategoriju turskih podanika *Vlaha*. Ovo nam daje za pravo da možemo zaključiti da se u Kočerinjanima do današnjeg dana sačuvala i pokoja kap vlaške krvi. Osim vlaške u današnjim Kočerinjanima ima i bunjevačke krvi.

Tko su Bunjevci i odakle su došli

U široj javnosti pod Bunjercima smatra se hrvatsko stanovništvo koje danas živi u Bačkoj i južnoj Mađarskoj. Općenito prevladava mišljenje da su ti Hrvati odselili negdje iz Hercegovine od rijeke Bune po kojoj su i dobili ime. Ovo shvaćanje je vrlo pojednostavljeno i ne samo to već i pogrešno. Pojam Bunjevci mnogo je širi i složeniji.

O postanku naziva Bunjevci uvriježila su se dva mišljenja. Prvo smo već naveli da su oni ime dobili po rijeci Buni. Suvremena povijesna znanost opovrgla je ovu tezu iz tri razloga. Prvi je da su Bunjevci toliko velika narodna skupina koja se ne može niti u kojem slučaju vezati za tako mali prostor kao što je područje rijeke Bune u Hercegovini. Drugi je argument da oko Bune pa i šire u Hercegovini nije sačuvana ni najmanja uspomena na Bunjevce. Treći je činjenica da su Bunjevci ikavci, a današnji stanovnici Bune, i posebno, istočno od nje su ijekavci.

Drugo mišljenje, koje danas većina povjesničara prihvaća da su Bunjevci dobili ime po bunji, primitivnoj nastambi koja je građena od suhozidina u sjevernoj i srednjoj Dalmaciji.

⁹ Krunoslav Draganović: “Naselja i migracije na Kupresu”, u knjizi *Sa Kupreške visoravni*, Baško Polje - Zagreb 1994.

¹⁰ Isto.

Bunja je primitivna kućica od kamena bez maltera. Obično je okrugla, ali ponekad i četvrtasta oblika. U nju su se za nevremena sklanjali pastiri sa sitnom stokom. U vrijeme koje razmatramo služila je i za stanovanje. Jezikoslovci njezino ime povezuju s albanskom riječi *bun* što znači kamen, ali i pastirska kućica. Ova konstatacija nas opet vraća na romanizirana ilirska plemena, odnosno Vlahe.

Svi dosadašnji povjesničari, koji su se bavili genezom nastanka imena Bunjevci, po mom mišljenju zaboravili su na vrlo važan moment a to je da su Bunjevci mogli dobiti ime po riječi *buni*, *bunjenju*. Već je rečeno da su ratoborni Dalmati, a i druga ilirska plemena koja također nisu bili *andeli*, naseljavali područja jugozapadne Bosne, veći dio zapadne Hercegovine i današnju srednju Dalmaciju. Također smo vidjeli da su Rimljani s njima vodili velike bitke, iako su se djelomično romanizirali, uvijek su sačuvali svoj neovisni i prkosni duh. Dolaskom Slavena, odnosno Hrvata, većinom su se povukli u gorska područja, daleko od cesta i gradova, gdje su se uglavnom bavili stočarstvom. Također smo vidjeli, da pokrštavanje a i pohrvaćenje kod njih je išlo sporije nego kod drugih, ali kad su ih jednom prihvatili, to su čvrsto branili. U povijesti srednjeg vijeka nazvani su Vlasi i Morlaci. Suvremena povijesna znanost se slaže da su i oni jedna od komponenata iz koje su nastali Bunjevci. Ti, pohrvaćeni Vlasi ili Morlaci, nisu trpjeli nepravdu a posebno tuđinsku vlast zbog čega su se često bunili. Zašto i Bunjevci ne bi dobili ime po ovim buntovnicima.

“Jezgro Bunjevaca čine poslavenjeni stari romanski stanovnici, pastiri od Velebita do kršnih hercegovačkih planina Čvsnice, Čabulje i Veleža, oko bazena Neretve. S njima su se tokom vremena, osobito u velikim seobama izazvanim turskom invazijom, izmiješali i srodili mnogi Hrvati ikavskog narječja... Murgičevu prije zabilježenu predaju o miješanju romanskog i hrvatskog elementa kod Bunjevaca lijepo osvjetljuje činjenica Luke Sučića, bunjevačkog prvaka i kapetana njihovih odreda u borbi protiv Turaka u Bačkoj (1687.-1688.), rođena u *Albani* u Bosni oko godine 1648. Ta *Albana* nije ništa drugo nego Bila kod Livna, a Sučići stari hrvatski plemići upravo iz tog kraja koji inače nemaju nikakve veze s romanskim polunomadskim stočarima.

Već iscrpljen prostor ove sitne studije ne dozvoljava nam, nažalost, da dublje uđemo u važni problem hrvatskih Bunjevaca, posebno njihove dosad nespomenute hercegovačke grane. Problem je važan jer se radi, po Erdeljanoviću,¹¹ o oko 400.000 ljudi, bez onih, dosad nezapaženih, u Hercegovini. Možemo ovdje na njega samo upozoriti i dati poticaje za

¹¹ Josip Erdeljanović: *O poreklu Bunjevaca*, SKA, posebna izdanja, knjiga LXXIX., Beograd 1930.

njegovo proučavanje ne upuštajući se u potrebne analize i dokazni materijal. Čudno je da se ime *bunja* i *Bunjevci* u Hercegovini ne čuje. To su ime dobili izašavši iz Hercegovine, tek u drugim krajevima.”¹²

U daljem tekstu Draganović navodi obitelji u Hercegovini i zapadnoj Bosni koje pripadaju bunjevačkim Hrvatima. Među navedenim obiteljima veći ih broj i danas živi na području Kočerina ili u njegovoj bližoj okolici. “A njihovi imenjaci nalaze se i u trima ostalim bunjevačkim grupama, ličkoj, dalmatinskoj i podunavskoj: Aničići, Dumančići, Blaževići, Glavaši, Ivankovići, Knezovići, Jurići, Marići, Marijanovići, Matići, Orlovići, Pandže (Pandžići), P(a)ričići, Rajići, Sudari, Tokići, Vile, Vrankovići (Frankovići), Vučići, Zubci, Žuljevići i dr. Za neke druge rodove u glavnim bunjevačkim centrima u Hercegovini bilo bi to zanimljivo istražiti (Vladići, Šunjići, Skočibušići, Sliškovići, Zadre i sl.)”¹³

I ova prezimena potvrđuju danas prihvaćenu tezu da potomci Bunjevaca još uvijek žive i na području zapadne Hercegovine, između ostalog i u Kočerinu. Bunjevci su dobrim dijelom potekli iz zapadne Hercegovine a to nam ukazuje i činjenica da su svi ikavci. Iako su kroz duga stoljeća mnogi pod pritiskom raznih osvajača i drugih nevolja iselili, ipak ih je ostalo i u ovim krajevima.

Obrazlažući nešto šire genezu Bunjevaca htio sam ukazati da i među današnjim stanovnicima Kočerina i njegove okoline ima rodova koji pripadaju u veliku obitelj bunjevačkih Hrvata. Ranije smo istakli da zemljišni toponimi kao i neka prezimena upućuju na dugogodišnju vlašku prisutnost na kočerinom području.

O bunjevačkoj komponenti među kočerinim stanovnicima, radi ilustracije, nešto ćemo više reći o rodu Ivankovića.

Ivankovići, koji su se potkraj 18. st. doselili u Kočerin, prema Draganoviću kako smo vidjeli, starinom su Bunjevci. Ima ih u sve četiri grupe bunjevačkih Hrvata: u ličkoj, dalmatinskoj, podunavskoj i hercegovačkoj. Inače su vrlo stari hercegovački rod. Prema usmenoj predaji potječu od srednjovjekovne plemićke obitelji Novakovića koji su u Humskoj zemlji živjeli u župi Zažablje. Od Novakovića potječu i Maslaći koji žive u mnogim selima oko Hutova blata: “Prema tradiciji porijeklom od Novakovića su i *Ivankovići*. To kao da donekle potvrđuje i to što i jedni i drugi od davnina slave sv. Juru.”¹⁴ Zanimljivo je da i Ivankovići u

¹² Krunoslav Draganović: “Naselja i migracije na Kupresu”, u knjizi *Sa Kupreške visoravni*, Baško Polje - Zagreb 1994.

¹³ Isto.

¹⁴ Grupa autora, monografija: *Hutovo*, Mostar 1994.

Kočerinu slave sv. Juru. Zvono koje su Ivankovići postavili prije Drugog svjetskog rata posvećeno je sv. Juri.

Što se tiče župe Zažablje, ona je obuhvaćala područje od Žabe planine do mora. Središte joj je bilo u današnjem selu Gracu kod Neuma. I Hutovo je pripadalo ovoj župi. Često se spominje u srednjovjekovnim dokumentima, jer je preko njezinog teritorija išao važan trgovački put od luke Neuma do Stoca. U srednjovjekovnim hrvatskim zemljama župa je bila upravna jedinica koja bi danas, makar u teritorijalnom smislu, odgovarala općini.

Novakovići su se isticali u borbama protiv Turaka u Kandijskom i Bečkom ratu, o čemu u spomenutoj pjesmi pjeva i fra Andrija Kačić Miošić:

Nejma, care, majke ni ljubovce
koja nije u crno zavita;
na krajini nejmade junaka
koga nisu rane dopadnule.

Sa svih strana na nas udaraju
ter nam teške jade zadavaju,
od Neretve Novaković Nikola,
desno krilo dužda mletačkog.¹⁵

Ivankovići danas žive na području čitave Hercegovine, posebno su brojni u općinama Široki Brijeg, Posušje, Čitluk, Čapljina, Ljubuški i Mostar. U većem broju su nastanjeni na prostoru Tomislavgrada, Livna, Viteza, Odžaka i dr. Kako su i kad došli u Kočerin, odnosno Ivankovića Dolac, teško je točno utvrditi, jer nemamo dostupnih povijesnih izvora. U popisu katolika Bosanskog vikarijata iz 1743. i 1768. god. nema ih u Kočerinu. Na temelje kazivanja starijih Ivankovća i nekih dokumenata s početka 19. st. kao i analiziranjem slijeda zbivanja među samim Ivankovićima u prvoj polovici 19. st. sa sigurnošću može se reći da su došli u Ivankovića Dolac (Kočerin) 70-ih ili 80-ih godina 18. st. Odakle su došli, ni to pitanje nije još do kraja rasvijetljeno. U većini kazivanja spominje se da su došli iz Buhova, dok neki navode i Polog. I jedna i druga verzija su manjkave. Prema često spominjanom popisu iz 1768. god. u Pologu je živjela obitelj Martina Ivankovića koja je imala 27 članova, od toga 12 djece. U Buhovu je iste godine živio Mijo Ivanković s 5 članova obitelji,

¹⁵ Andrija Kačić Miošić: *Razgovor ugodni naroda slovinskog*, Mostar 2000.

od kojih je jedno dijete. Prema svim saznanjima i pokazateljima u Kočerin su došle najmanje četiri, vjerojatno i više obitelji, koje, kako izgleda, nisu bile u bližem srodstvu. U svakom slučaju, prilikom doseljenja bili su brojni i teško je objasniti da su došli iz Buhova ili Pologa, gdje su pred njihov dolazak bile samo dvije obitelji Ivankovića, po jedna u svakom mjestu. Druga je činjenica, da doseljeni Ivankovići nisu bili u bližim rodbinskim odnosima, jer da su došli iz ova dva mjesta, tada bi bili braća ili najbliži rođaci.

Posjed koji je dan Ivankovićima vrlo je velik: od Podvranića do granice prema Grudama, Kolobarića Docu, Mikulića u Potkraju i do Rujna.¹⁶ Tako veliki posjed nije sigurno dat brojčano malom rodu. Za 30-ak godina po doseljenju toliko im se broj povećao da su se morali seliti unutar svoga posjeda.

Prema usmenoj predaji na posjedu gdje su došli Ivankovići, prije njih živjeli su Jelinići, čiji je rod izumro od kuge. Ivankovići su i njihovo groblje naslijedili.

Priča o Jelinićima ima povijesno pokriće. U popisu Kočerinjana iz 1743. god. upisan je i Ivan Jelinić sa 6 članova obitelji. U popisu iz 1768. god. Jelinića nema u Kočerinu niti na području zapadne Hercegovine, čime predaja o njihovom pomoru od kuge dobiva na vjerodostojnosti.

Kočerinski Ivankovići su vrlo životan rod. Danas ih u Kočerinu živi preko 40 domaćinstava a u drugim naseljima širokobriješke općine još toliko. Mnogo ih je u Mostaru i Duvnu. Veliki ih je broj poslije Drugog svjetskog rata odselio u Slavoniju. Ima ih i u Splitu, Zagrebu, Dubrovniku, Sarajevu, Osijeku, Varaždinu i da ne nabrajam više.

Osim dokumenata o porijeklu Ivankovića zanimljiva je i sačuvana tradicija prema kojoj su došli na ove prostore iz Crne Gore ili istočne Hercegovine. Iz Krivošija u Boki Kotorskoj krenula su dva brata Ivankovića na dvije strane sa svojim suplemenicima. Jedni su se uputili prema Foči i stigli su sve do Bačke. U Bačkoj i danas živi veliki broj bunjevačkih Hrvata a među njima i rod Ivankovića. Ova priča potvrđuje iznesenu tezu o Ivankovićima kao Bunjevcima. Bez obzira što usmena predaja nije pouzdana, ipak se ona u ovom slučaju podudara sa znanstvenim saznanjima da su Ivankovići Bunjevci.

Drugi brat, također s grupom rođaka, krenuo je prema Stocu. Među Ivankovićima u Pologu kraj Mostara i u Kočerinu uvriježeno je mišljenje da oni potječu od Stoca. U ovom slučaju navodi se već često čuvena

¹⁶ Podvranić, Potkraj i Rujan zaseoci su Kočerina kao i Ivankovića Dolac, dok je Kolobarića Dolac pripadao Gornjim Mamićima.

priča za mnoge rodove. U Stocu su živjela dva brata Ivankovića, od kojih su Turci tražili da prijeđu na islam ili da napuste imanje. Jedan je brat prešao na islam i ostao na imanju. Drugi je otišao i naselio se u Pologu čiji su potomci stigli i u Kočerin. I ova priča ima i povijesnu potku, jer u selu Popratima kod Stoca žive muslimani Ivankovići, koji prelaskom na islam nisu mijenjali prezime. Da li je kod njih bila sačuvana tradicija da potječu od ugledne obitelji, čije je prezime nešto značilo pa ga zato nisu mijenjali.

Slična priča o porijeklu mogla bi se ispričati za većinu kočerinskih, a i zapadnohercegovačkih rodova.

Sažetak

Današnje kočerinsko stanovništvo vuče porijeklo s relativno malog prostora od Neretve do Cetine, u rijetkim slučajevima istočno od Neretve. Skoro svi današnji kočerinski rodovi su tu od vremena turske vlasti i skoro da nemamo rodovskih promjena od kraja 18. i početka 19. st. Najveći ih se broj doselio krajem 18. st. Povijesni dokumenti omogućuju da pratimo njihovu migraciju u vrijeme turske vlasti. Najveće migracije su se događale za vrijeme mletačko-turskih i tursko-austrijskih ratova u drugoj polovici 17. i prvoj polovici 18. st. Ta seljenja i preseljavanja se bila na relaciji zapadna Hercegovina - srednja Dalmacija, posebno poslije oslobođenja Makarskog primorja potkraj 17. st. te sinjske i imotske krajine početkom 18. st. od turske vlasti. Smirivanjem stanja u drugoj polovici 18. st., dijelom se izbjeglo stanovništvo vraćalo nazad u Hercegovinu. Tako su Kožuli došli iz Zmijevaca u Gornje Mamiće, a za Gašpare postoji mišljenje da su i oni iz Dalmacije. Iako su kočerinski Mikulići došli iz Ružića, ipak svoje korijene vuku iz Dalmacije. I Sesari, koji su po nekim od Radmana, bježali su i vraćali se iz Dalmacije.

Zapadna Hercegovina je od doseljenja Hrvata na ove prostore bila izvan širokih imigracijskih putova, iz nje se iseljavalo, a mnogo rjeđe useljavalo. Po prirodi pasivna, ali geopolitički itekako zanimljiva, po kojoj su se često kretale i ratovale osvajačke vojske i kao takva nije bila privlačna za veća naseljavanja iz udaljenijih područja. Njezino današnje stanovništvo su doseljeni Hrvati u 7. st. u čijim žilama ima i krvi romaniziranih Ilira, koje srednjovjekovni izvori nazivaju Vlasi ili Morlaci. Također je dokazano da veliki broj današnjih rodova vuče porijeklo od Bunjevačkih Hrvata. U svakom slučaju ovo vrijedi i za današnje žitelje Kočerina.

Na prostoru zapadne Hercegovine i u mirno se doba teško preživljavalo, a u ratnom da i ne govorimo. Povijesni događaji i zbivanja nam kažu, da su na ovom području razdoblja mira bila vrlo kratka i rijetka iznimka, za razliku od ratnih koja su bila dugotrajna i česta. Ovdje se stalno ratovalo, od Rimljana i Ilira do najnovijih dana. U takvim uvjetima, u stalnoj borbi za goli život i preživljavanje, za elementarna ljudska prava i stanovništvo ovog kraja steklo je određene osobine samoodržanja.

Mr. Stjepan IVANKOVIĆ

DIE ABSTAMMUNG DER BEWOHNERSCHAFT VON KOČERIN

Zusammenfassung

Die heutige Einwohnerschaft von Kočerín stammt aus dem relativ kleinen Gebiet von der Neretva bis zur Cetina, nur ausnahmsweise östlich von der Neretva. Fast alle heutigen Geschlechter von Kočerín sind da seit türkischer Herrschaft vorhanden und es gibt fast keine genealogischen Änderungen seit Ende des 18. und Anfang des 19. Jahrhunderts. Die meisten Familien wanderten Ende des 18. Jahrhunderts ein. In historischen Quellen ist ihrer Migration während der Türkenzeit zu folgen. Die größten Migrationen ereigneten sich während venezianisch-türkischer und türkisch-österreichischer Kriege in der zweiten Hälfte des 17. und in der ersten Hälfte des 18. Jahrhunderts. Diese Umsiedelungen spielten sich zwischen der Westherzegowina und Mitteldalmatien ab, besonders nach der Befreiung des Küstenlandes von Makarska Ende des 17. Jahrhunderts und der Militärgrenze (der Kraina) von Sinj und Imotski Anfang des 18. Jahrhunderts von türkischer Herrschaft. Durch den Frieden in der zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts kehrte zum Teil die Bevölkerung in die Herzegowina zurück. So kamen Kožuls aus Zmijevci nach Gornji Mamići und Gašpars wären manchen Meinungen nach auch aus Dalmatien. Obwohl Mikulićs von Kočerín aus Ružići kamen, stammten sie jedoch aus Dalmatien. Sesars, die von Radmans wären, flüchteten und kamen aus Dalmatien zurück.

Vor der Einwanderung der Kroaten war die Westherzegowina außerhalb breiter Immigrationswegen. Man wanderte aus und viel seltener ein. Landschaftlich war sie nicht interessant, geopolitisch aber schon. Diverse

Eroberungsmächte zogen durch das Gebiet und kämpften, so dass die Westherzegowina für größere Einwanderungen aus entlegenen Gebieten nicht attraktiv war. Ihre heutige Bewohnerschaft sind die im 7. Jahrhundert eingewanderten Kroaten, die in den Adern das Blut von romanisierten Illyrern haben, von mittelalterlichen Quellen die Walachen oder Morlaken genannt. Es wurde auch nachgewiesen, dass eine große Anzahl von heutigen Familien von den Kroaten Bunjewatzen abstammt. Auf jeden Fall gilt dies auch für die heutigen Bewohner von Kočerin.

Im Gebiet der Westherzegowina war nicht einmal in Friedenszeiten leicht zu überleben, geschweige denn während der Kriegszeit. Historische Ereignisse zeugen davon, dass Friedenszeiten in dieser Region sehr kurz und selten waren, im Unterschied zu Kriegszeiten, die lange dauerten und oftmalig waren. Seit den Römern und Illyrern bis zu den neuesten Tagen stand man hier fast dauernd im Krieg. Unter den Bedingungen des ständigen Kampfs ums Dasein und um elementare Menschenrechte entfaltete die Bevölkerung dieser Region bestimmte Selbsterhaltungseigenschaften.